

SOCIALT HÅLLBAR INDUSTRI

**SLUTRAPPORT FÖR SAMVERKANSARENAN
SKELLEFTEÅ DEN 28–29 SEPTEMBER 2023**

1.	Om slutrapporten.....	3
2.	Samverkansarena för socialt hållbar industri	4
3.	Kunskapsuppbyggnad: Slutsatser från föreläsningarna	6
3.1	<i>Framtidens innovationer inom socialt hållbar industri.....</i>	6
3.2	<i>Historisk överblick – industri och samhällsbyggande då och nu</i>	6
3.3	<i>Lärdomar från förstudien – åtta kriterier för socialt hållbar industri</i>	7
3.4	<i>Utmaningar och möjligheter i Skellefteå.....</i>	11
3.5	<i>Lärdomar och medskick – vilka steg behöver nu tas?.....</i>	11
4.	Förslag och idéer: Slutsatser från workshops	13
4.1	<i>Att hantera målkonflikter här och nu inom tillståndsprocessen</i>	13
4.2	<i>Ett socialt kontrakt för hållbara etableringar bortom tillståndsprocessen.....</i>	15
4.3	<i>Bygdeutveckling genom långsiktigt och aktivt samarbete</i>	18
5.	Dialog och värdeskapande: Studiebesök med Boliden Mineral AB	21
5.1	<i>Utvecklandet av Sidtjärn, Boliden.....</i>	21
5.2	<i>Långdalsgruvan.....</i>	21
6.	Lärdomar och medskick.....	23
6.1	<i>Sammanfattande budskap.....</i>	23
6.2	<i>Medskick till Vinnova.....</i>	25
6.3	<i>Vägen framåt för samverkansarenan.....</i>	26
6.4	<i>Avslutande ord från förstudieförfattarna</i>	27

Bilaga 1 Programmet för arenan

Bilaga 2 Presentationer från arenan

Bilaga 3 Resultat av utvärderingen

Bilaga 4 Deltagarförteckning

1. OM SLUTRAPPORTEN

Den 28–29 september 2023 genomfördes *Samverkansarenan för socialt hållbar industri* i Skellefteå. Den här rapporten redogör för innehållet och höjdpunkterna från dagarna med syftet att samla upp idéer och lärdomar för fortsatt arbete. Kapitel 2 redogör för arenan som helhet, medan kapitel 3–5 berättar om utfallet från arenans olika sessioner. Avslutande kapitel 6 presenterar lärdomar och rekommendationer.

Samverkansarenan genomfördes som en del av projektet *Socialt hållbar industri* som drevs av Ecogain i samverkan med experter från KTH, WSP, Luleå tekniska universitet och Mittuniversitetet, med stöd från Vinnova. Inom projektet genomfördes även en förstudie i ämnet omfattandes av en litteraturstudie, fallstudier och internationella exempel.

Rapporten har skrivits av anställda vid Ecogain som samtliga även medverkade på arenan.

⇒ *Flera av avsnitten avslutas med en slutsats, eller ett medskick. Det ser ut så här.*

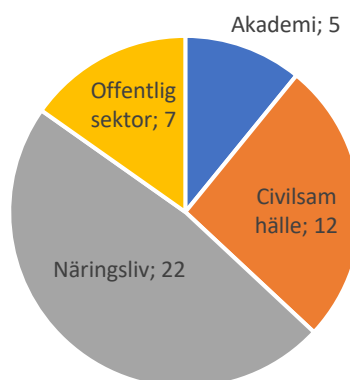
2. SAMVERKANSARENA FÖR SOCIALT HÅLLBAR INDUSTRI

I två dagar samlades ett femtiotal företrädare från industrin, civilsamhället, akademien och den offentliga sektorn i Skellefteå för erfarenhetsutbyte och dialog om socialt hållbar industri. Särskilt fokus låg på frågor om värdeskapande industri och inkludering av samhället.

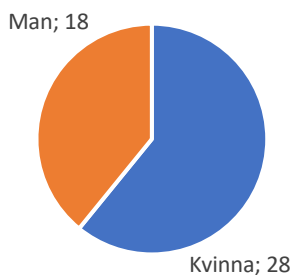
Målsättningarna var att alla deltagare skulle bidra med egna perspektiv på temat samt att vi gemensamt skulle ta fram budskap om vad som kan förbättras liksom hur Vinnovas framtida insatser inom socialt hållbar industri skulle kunna se ut.

En viktig styrka för samverkansarenan var att deltagarna representerade en mångfald av verksamheter samtidigt som de alla hade en koppling till socialt hållbar industri. På plats fanns projektledare, strateger, hållbarhetsansvariga, chefer och många andra yrkesproffs inom sina respektive verksamheter. De representerade bland annat gruv- och vindindustri, nationella och lokala myndigheter, föreningar för kultur, friluftsliv, urfolksrättigheter och miljö samt forskare inom lokal förankring och miljötillstånd.

Deltagare, per sektor

Deltagare, per kön

Programmet innehöll inspirerande presentationer och interaktiva sessioner där deltagare bland annat fick arbeta med att ta fram förbättrade arbetssätt för inkludering och värdeskapande. Under arenans andra dag genomfördes ett studiebesök.

Samverkansarenan ämnade från början att vara ”mer än en konferens” och syftet var i stor utsträckning att skapa en miljö, en arena, för inte bara kunskapsutbyte och lärande utan även samskapande av nätverk, budskap och embryon till projekt. Vår bedömning och deltagares utvärderingar av arenan visar att arenan framgångsrikt skapade en miljö med högt i tak, meningsfulla diskussioner och intressanta möten.

3. KUNSKAPSUPPBYGGNAD: SLUTSATSER FRÅN FÖRELÄSNINGARNA

3.1 Framtidens innovationer inom socialt hållbar industri

Efter en inledning av moderator Katarina Walter startar programmet med en videohälsning från Vinnovas generaldirektör *Darja Isaksson*. Hon lyfter Sveriges ambition att ligga i framkant för att hantera klimat- och energikrisen. Avgörande för att lyckas är samhällets förmåga att hantera komplexa utmaningar: situationer där olika intressen möts och lösningar uppstår i mötet mellan olika perspektiv. Temat för samverkansarenan är av strategisk betydelse för hela samhället. Isaksson avslutar hälsningen med att betona att medskicken från samverkansarenan kommer att ha en stor betydelse i Vinnovas arbete framåt.

Pontus Westrin, programhandläggare på Vinnova, deltar på plats. Westrin redogör för Vinnovas satsning och inriktning inom socialt hållbar industri. Myndigheten har Vinnova historiskt inte jobbat särskilt nära de frågor om tillståndsprocessen, lokala perspektiv, transparens och liknande som det här projektet specifikt berör. Samverkansarenan har därför en betydande innovativ funktion och Vinnova frågar nu deltagarna som är här på plats – vad behövs framåt? Westrin avrundar sitt anförande med en uppmaning att undvika stuprör genom att samtala med varandra.

⇒ *Vinnova vill utveckla sitt arbete med socialt hållbar industri och välkomnar inspel.*

3.2 Historisk överblick – industri och samhällsbyggande då och nu

Curt Persson, historiker vid Luleå tekniska universitet, håller en kort presentation om industri och samhällsbyggande ur ett historiskt perspektiv. Det uttalade syftet är att reflektera över hur man gjorde förr i syfte att

undvika misstag – eller göra lika bra igen. Fokus ligger på industrialiseringen vid Malmfälten i norra Sverige.

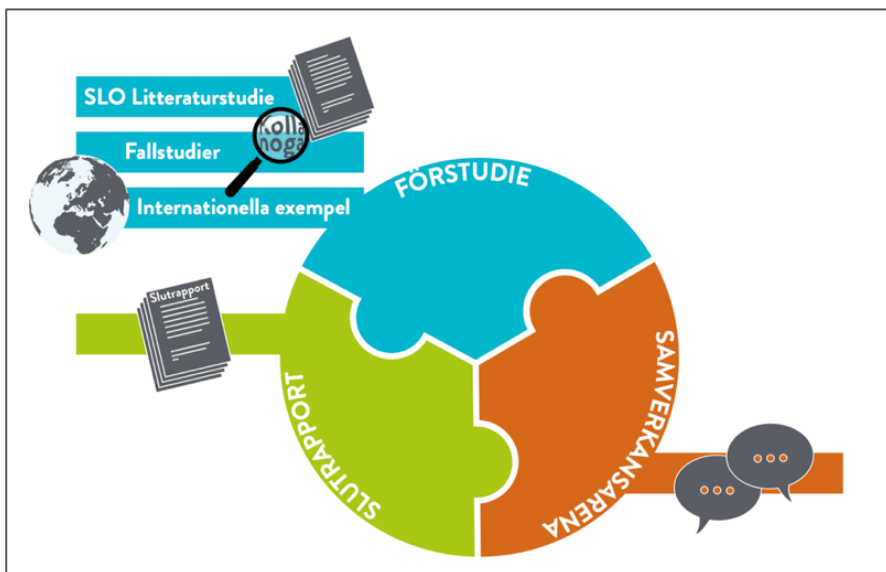
Persson ägnar större delen av presentationen åt LKAB:s första disponent i Kiruna, Hjalmar Lundbom (född 1855). Lundbom såg problem med låg utbildningsnivå och avsaknad av infrastruktur liksom problem med tillfällig arbetskraft (dåtidens ”fly in, fly out”). Lundbom förespråkade bildning, en hög bostadsstandard och ett lokalt förankrat styre. Lundbom uppges ha gjort påtagliga insatser kopplat till utbildning, fortbildning, kultur, föreningsbildning och arbetstillfällen.

Frågor från samverkansarenans deltagare ställs bland annat om hur det var att vara kvinna på denna tid. Persson svarar bland annat att kvinnorna gick i skola och hade möjlighet att gå vidare till lärarutbildningar.

⇒ *Den socialt hållbara industrin är sammanlänkad med samhällsutvecklingen.
Bildning och bostadsstandard är av lika stor betydelse som fabrikslokalerna.*

3.3 Lärdomar från förstudien – åtta kriterier för socialt hållbar industri

Under denna session presenteras förstudien som togs fram som underlag inför samverkansarenan. På scenen står *Eva Alfredsson*, forskare vid Uppsala universitet, *Scott Cole*, miljöekonom på WSP och *Carly Smith*, senior konsult på Ecogain. Förstudien består av tre delar: (1) en litteraturstudie om Social License to Operate, (2) tre fallstudier av industrietableringar/-expansioner i Sverige och (3) internationella exempel på industrier som har arbetat på innovativa sätt med social hållbarhet.

3.3.1 Litteraturstudie om Social License to Operate

Cole och *Alfredsson* presenterar resultaten av sin systematiska litteraturgranskning av relevanta och väl citerade artiklar kring ämnet Social License to Operate (SLO). Den fokuserade på referentgranskade artiklar om resursextrahering och vindenergi i industrialiserade länder.

Syftet med studien är att ta reda på vad den akademiska litteraturen kring SLO kan erbjuda när det gäller hur man kan minska markanvändningskonflikter kopplade till den gröna omställningen. Den övergripande slutsatsen är att strävan efter en SLO (inklusive en väldefinierad SLO-process) kan hjälpa till att mildra markkonflikter, uppnå mer hållbara resultat, minska kostnaderna och spara tid i tillståndsprocessen.

Vidare identifierar forskarna sex kriterier som företag behöver arbeta med för att uppnå en SLO: Aktivt engagemang, Inkludering av SLO tidigt i processen, Långsiktigt engagemang, Förtroendefulla relationer, Tillgodosende av lokalsamhällets krav och Lokal anpassning. En annan aspekt som kan hindra ett företag från att uppnå en SLO är oförenliga värden. Ett frekvent exempel på detta i litteraturen är urfolks traditionella markanvändning, såsom naturbaserad renskötsel.

⇒ *Strävan efter en SLO kan hjälpa till att mildra markkonflikter, uppnå mer hållbara resultat, minska kostnaderna och spara tid i tillståndsprocessen.*

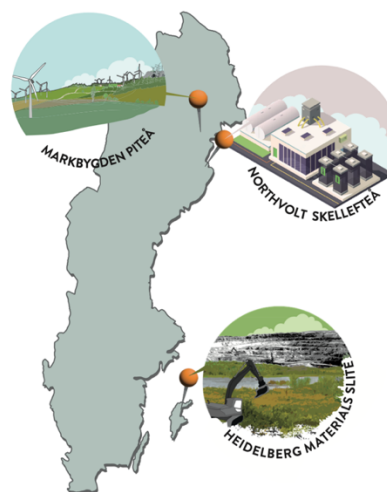
3.3.2 Fallstudier av tre svenska industrier

Smith presenterar fallstudierna, i vilka tre svenska verksamheter analyseras utifrån de sex SLO-kriterierna (se ovan) kompletterade med två kriterier från Framework for Strategic Sustainable Development.

Fallstudierna visade att Vinnova och innovationssystemet kan stödja företagen med metoder för:

- **Fördjupad dialog** med lokalsamhället, såsom utbildning i hur man arbetar med social hållbarhet som fortlöpande process under en investerings hela livstid, samt stöd i hur man kan använda klarspråk för att alla aktörerna ska ha reella möjligheter att påverka och för att förebygga spridning av felaktiga uppgifter.
- **Sociala satsningar** såsom finansiering av innovativa lösningar med hög risk med stor potential, samt upprättande av ett forum för erfarenhetsutbyte över olika branscher.
- **Platsspecifik kunskap** som kan skapas genom gedigna intressentkartläggningar samt vägledning i kulturell kompetens så att företagen kan rustas för att möta alla grupper i samhället.

⇒ *Innovationssystemet kan bidra till SLO genom verktyg för dialog och platsspecifik kunskap samt sociala satsningar.*

3.3.3 Internationella exempel

Under sessionen presenteras åtta exempel på företag som har arbetat på ett innovativt sätt med social hållbarhet. Avsikten är att identifiera industrier som på ett eller annat vis förändrar ett landskap, just för att hitta de exempel där den typen av potentiellt störande industri har lyckats skapa värde i det direkta landskapet där den slagit ner.

Eagle Gold Mine i Kanada arbetar med ett avtal med urfolksnationen i provinsen som omfattar allt från arbetstillfällen till deltagande i miljöövervakningen.

Florida Power and Light, ett av USA:s största kraftbolag, finansierar miljövårdsprojekt som utförs av lokala miljöorganisationer. Indien Tata Steel och satsar särskilt på att utbilda och anställa kvinnor i en region där kvinnor inte har många andra möjligheter till försörjning och självständighet.

Vindkraftsparken i Pen y Cymoedd i Wales ägs av svenska Vattenfall och har en ambitiös lokalinvesteringsmodell som liknar den svenska bygdepenge men som även omfattar åtaganden inom naturrestaurering. Ön Samsö i Danmark deltog i en nationell tävling 1997 om att bli fossilfri och självförsörjande på energi. Ön har uppnått detta bland annat genom lokalägd vindkraft på land och till havs.

Sessionen uppmärksammade även tre efterbehandlingsprojekt. Halswell Quarry, en nedlagd täkt i Nya Zeeland som har blivit ett utflyktsmål. The Eden Project i Storbritannien huserar världens största inomhusregnskog i ett gammalt dagbrott. Iron Ore Trail i USA är en cykelled längs en gammalbanvall där malmtågen en gång rullade.

⇒ *Det finns flera exempel på internationella industrier som har ett stort fotavtryck i landskapet men som ändå lyckats skapa värden för lokalsamhället.*

3.4 Utmaningar och möjligheter i Skellefteå

Marknadschef *Helena Renström* från Skellefteå kommun presenterar den växande kommunens utmaningar och möjligheter. Renström beskriver hur arbetet med att öka kommunens attraktionskraft startade tio år innan Northvolts etablering. Då hade kommunen haft cirka 50 år av stillastående invånarantal och en demografisk obalans.

Renström förklarar hur kommunen bestämde sig för att satsa på att höja kommunens självkänsla genom en marknadsstrategi som lyfte fram det Skellefteåborna skulle vara stolta över. En omfattande medborgardialog genomfördes. Kommunen åkte ut till redan befintliga mötesplatser så som SFI, barngrupper och skolor för att lyssna till kommuninvånarnas tankar och önskningsar. Efter medborgardialogen arbetades en strategi fram som fokuserade på att kommunen skulle ha 80 000 invånare år 2023.

Renström förtydligar hur en stor investering även innebär stora utmaningar. Offentlig sektor behöver öka och cirka 800 nya bostäder behöver byggas per år. Renström är övertygad om att det var kommunens arbete med stolta invånare, en strategi med befolkningsmål samt en investeringsplan som gjorde att Northvolt valde att förlägga sin verksamhet i just Skellefteå.

⇒ *Ett arbete med medborgardialog och invånarnas stolthet i fokus har varit viktigt för Skellefteås väg från stillastående invånarantal till kraftig tillväxt och nyindustrialisering.*

3.5 Lärdomar och medskick – vilka steg behöver nu tas?

Anders Enetjärn, grundare av Ecogain, reflekterar kring dagens presentationer och diskussioner. Enetjärn har tre medskick. För det första kan exploaterer visa sin investeringsvilja i en ort genom att satsa på något användbart för lokalsamhället (såsom en park), långt innan projektet realiserar. För det andra krävs en saklighet om de planetära utmaningarna. Vi befinner oss i flera typer av kriser globalt och lokalt och vi behöver ny elproduktion, ledningsnät, metaller med mera. Det tredje medskicket är att ett nationellt kompetensråd för socialt hållbar industri och SLO behövs.

Enetjärn avslutar sin reflektion med att belysa två dimensioner som inte har diskuterats så mycket på scenen under samverkansarenan – skogsbruket och skatterna. Hela landet är fragmenterat av skogsbruket och lokala arbetstillfällen saknas, samtidigt som det finns stora nyttor. Skogsindustrin måste in i diskussionen. Skattepolitiken behöver ändras och vi behöver öka engagemanget för förändring och lokala incitament.

⇒ *Arbetet med samhällsomställningen kan stärkas av SLO. Det krävs satsningar i lokalsamhället, en förmåga att på ett sakligt vis hantera de planetära utmaningarna samt inrättande av ett nationellt kompetensråd.*

4. FÖRSLAG OCH IDÉER: SLUTSATSER FRÅN WORKSHOPS

Arenans eftermiddagssessioner, i denna slutrapport kallade workshops, genomförs huvudsakligen runt samtalsbord där alla deltagare medverkar i diskussion. Varje session inleds med korta inspirationsföreläsningar av talarna.

4.1 Att hantera målkonflikter här och nu inom tillståndsprocessen

Eftermiddagens första workshop handlar om tillståndsprocessen. Workshopen inleds med kortare presentationer av *Karin Bäckström Jensen*, miljöjurist på Naturvårdsverket, och *Sara Österberg*, hållbarhetsstrateg på OX2. Jenny Wik Karlsson, verksamhetschef på Svenska Samernas Riksförbund, skulle ha deltagit men fick förhinder.

Bäckström Jensen arbetar bland annat med att se hur Naturvårdsverket kan vara med och effektivisera tillståndsprocessen. Ett lyckat samråd kan bidra till kortare prövningstider genom att minska kompletteringskrav eller lösa frågor utan omfattande skriftväxling.

Österberg på OX2 menar att företagets arbetssätt handlar om att förstå målkonflikter tidigt och att undersöka hur verksamheten kan samverka med andra intressen. En svårighet är att hitta vägar till kontakt men om föreningslivet är väl organiserat är det enklare att samla till diskussion. För vindkraften finns en särskild utmaning i form av den kommunala tillstyrkan – som i någon mån blir en prövning av SLO.

⇒ *Även om det finns ett behov av att utveckla helt nya arbetssätt kring inkludering och dialog, behöver en rad målkonflikter hanteras här och nu inom tillståndsprocessen. Samrådet är betydelsefullt och kan minska kompletteringskrav för verksamhetsutövaren och påvisa möjliga synergier mellan intressen.*

Tankar från borden: Vad krävs för ett bra samråd i en tillståndsprocess?

Att samrådsprocessen utvecklas. Deltagare lyfter allmänt fram behov av såväl bredare, effektivare och mer likvärdiga samråd. *Bredare samråd* genom att de bör ske i god tid, eventuellt redan i projektutvecklingsstadiet. Samtidigt lyfts att tillståndsprocessen är långdragen och kan skapa osäkerhet för privatpersoner under lång tid, och därför bör *effektiviseras*. Ett exempel är att myndighetssamrådet kortas ned för att lägga fokus på samråd med allmänheten. Behovet av *likvärdiga samrådsprocesser* lyfts av nästan samtliga deltagargrupper. Detta kan införlivas genom neutrala, ackrediterade samtals- och projektledare, samt genom nationella riktlinjer, vägledning eller praxis för hur ett bra samråd ska se ut.

Ökad kommunikation, transparens och tydlighet. Det krävs en ökad grad av medborgardialog innan samrådet, och ökad förståelse och flexibilitet hos verksamhetsutövare för kommunikation med intressenter. Även ökad fysisk närvaro är betydelsefullt. Verksamhetsutövaren behöver vara lätt att nå och vara tydlig med den fortsatta processen. Under samråd och annan kontakt med intressenter bör allt dokumenteras för spårbarhet av beslut. Ett förslag som lyfts av deltagare är att byta ut ordet samråd, som kan vara laddat.

Ökad tillit och respektfull kommunikation. Verksamhetsutövaren behöver arbeta på att bygga långvariga relationer med lokalsamhället. Viktiga begrepp som lyfts är tydlighet, kontinuitet och åtaganden. Verksamhetsutövaren bör visa på generositet och respekt genom att göra samrådet så tillgängligt som möjligt, samt att vara transparent och ärlig med misstag som begås.

Inkludering och uppsökande arbete. Verksamhetsutövare bör idka noggrannhet vid intressentkartläggning och säkerställa att svaga grupper inkluderas genom aktivt uppsökande verksamhet. Medvetenhet om att vissa grupper kan behöva lockas att delta så att inte bara redan engagerade grupper kommer. Kommuners översiktsplaner bör uppdateras löpande för att säkerställa inkludering.

Stöd till intressenter. För enskilda föreningar, lokala aktörer, samebyar och andra med svag ekonomi är det svårt att delta på alla samråd om det är

många tillståndsprocesser inom samma område. Verksamhetsutövaren bör underlätta genom ekonomiskt och/eller juridiskt stöd till dessa.

Kunskapsbildning. Deltagare lyfter det som betydelsefullt med faktaunderlag och förståelse för varför verksamheten är viktig. Verksamhetsutövaren bör skapa en begriplig berättelse och visa på samhällsnyttan samt vara transparent med kumulativa effekter. Samrådet bör innehålla exempel på befintliga etableringar och hur boende i närområdet har upplevt förändringen. Deltagare reflekterar även kring media och önskade undvika snedvriden rapportering som bidrar till polarisering.

⇒ *Samråd är av stor betydelse för såväl verksamhetsutövaren som andra intressenter. Den som vill etablera en verksamhet bör vara transparent och sprida kunskap, vinnlägga sig om ett brett deltagande i samrådsprocessen och bygga långvariga relationer med lokalbefolkningen.*

4.2 Ett socialt kontrakt för hållbara etableringar bortom tillståndsprocessen

Arenans andra workshop fördjupar sig i begreppet SLO och de kriterier som identifierats inom ramen för litteraturstudien i projektet och som presenterades under samverkansarenans förmiddag. Workshopen genomförs av Eva Alfredsson, forskare vid KTH och Scott Cole, miljöekonom på WSP. Deltagarnas diskussioner summeras under respektive rubrik nedan.

Tankar från borden: Hur kan befintlig tillståndsprocess kompletteras för högre grad av SLO?

Lokal närvaro. Verksamhetsutövaren behöver ha långsiktighet i den lokala närvaron och ha ett tydligt lokalt ansikte. Ett förslag handlade om att projektörer bör nyttja existerande lokala noder eller lokala styrgrupper som arenor, då det gör det lättare uppnå ett lokalt engagemang vid en projektetablering. Ett annat förslag är ökad tillit genom vandringar genom lokalsamhället där åtgärdspekter pekas ut.

Jämlikhet mellan parter. Verksamhetsutövaren behöver vara medveten om att maktobalanser förekommer mellan dem och intressenter. System kan införas för att stötta lokalsamhället ekonomiskt och juridiskt i syfte att minska obalansen. Vidare bör verksamhetsutövaren uppmärksamma samrådströtthet och psykisk hälsa, samt arbeta för att minska polarisering mellan och inom olika grupper. Platsen för samrådet bör vara neutral.

Samrådet. Det är viktigt med jämlikhet mellan olika kommuner, något som kan förenklas med neutrala certifierade samtalsledare. Vidare kan samrådet vara mer av ett tillfälle för informationsdelning, där till exempel lokalpolitiker kan finnas till hands för att svara på frågor. Ett annat förslag är att myndigheter bör ta större ansvar för samordning och dialog mellan intressenter, samt för undersökning av kumulativa effekter av alla insatser. För samråden finns det ett behov av praxis, då minimikrav på samrådets deltagande och kvalitet saknas, men en svårighet är hur mycket som ska lagstiftas då det kan minska möjligheten till platsspecificitet och lokalanpassning.

Beteende. Det finns ett behov av uppförandekod för alla som deltar under ett samråd. Verksamhetsutövaren som kommer till en plats bör uppträda som en gäst samt vara tydlig och transparent med vilken roll ett samråd har i tillståndsprocessen. Optimalt är att sammanfatta i slutet av samrådet så att samtliga deltagare lämnar med en gemensam bild av vad som försiggått.

Ekonomiska incitament. Ekonomiska incitament och bygdepeng är ett absolut nödvändigt inslag, men bygdepeng fungerar inte alltid idag och måste anpassas efter lokalbefolkningens önskemål och behov. En svårighet i detta, som måste undvikas, är att intressenter kan känna sig ”köpta” av verksamhetsutövaren.

Målkonflikter. Deltagarna lyfter även ett par målkonflikter som bör beaktas. Dels att det som projektör med avstamp i SLO är svårt med tajming. Projektören kan inte komma in för tidigt, eftersom detaljer om projektet då ännu inte är beslutade vilket gör att man riskerar stå svarslös vid frågor, men bör inte heller ha kommit för långt eftersom intressenter då kan uppfatta det som att deras åsikt inte spelar någon roll. En annan målkonflikt är det kommunala vetot i tillståndsprocesser. Det kommunala vetot är tätt

sammanlänkat med SLO, samtidigt som det skapar problem genom stora resurser läggs på projekt kan komma att slopas i sent skede.

⇒ *Samrådsprocessen kan utvecklas för en högre grad av SLO exempelvis genom att projektörer nyttjar existerande lokala arenor vid samrådet och genom att neutrala certifierade samtalsledare införs. Vidare är åtgärder för att utjämna maktbalans mellan projektör och övriga intressenter samt ekonomiska incitament av betydelse.*

Tankar från borden: Vem har ansvar för att processen utvecklas – vad kan och bör industrin och lokala företrädare göra och vad bör lyftas till nationell nivå?

Gemensamt ansvar. Deltagarna lyfter rättviseperspektiv, maktbalanser, kunskapshöjning och förutsägbarhet som exempel på gemensamma delar av utvecklingen av tillståndsprocessen.

Lokala företrädares ansvar. Lokala företrädare och de som vill att orten utvecklas har ett ansvar att delta i arbetet med utveckling av tillståndsprocessen. Lokala företrädare har också ett ansvar att aktivt uppmuntra till källkritik och motverka att desinformation sprids i lokalsamhället.

Industrins ansvar. Industrin är juridiskt ansvarig för tillståndsprocessen. Branschen bör ta fram standarder för tillståndsprocesser. Deltagare vid olika bord lyfter både upp att industrin bör vara ansvarig för utvecklingen av denna, och att det inte är rätt att industrin ”provar nya grejer” utan praxis eller lagstiftning i ryggen. Det lyfts att industrin bör ha ansvar för SLO, samtidigt som det riskerar att skapa ett beroende till företaget av lokalsamhället.

Nationellt ansvar. På nationell nivå ligger framför allt ansvaret för lagstiftning samt skatter och ekonomiska ersättningar. Skattesystemet har en central roll i den nuvarande problembilden. Deltagare anser att industrins ansvar för SLO bör lagstiftas. Vissa deltagare anser att den nationella nivån har huvudansvaret för arbetet med utvecklingen av tillståndsprocessen. Även vikten av att inte politisera kraftslagsdebatten lyfts, samt behovet av nationella planer för lokal förankring. Ett förslag handlar om statlig hjälp med kompetens och medel till kommuner vid stora etableringar, något som

dock bedöms kunna bli riskabelt vid utländska projektörer. Ett annat förslag är att myndigheter bör sköta samråd med allmänheten, för ökad tillgänglighet. Alternativt bör tydlig praxis för tillståndsprocessen tas fram. Ett förslag på meritering inom akademien kopplad till folkbildning lyfts, för att skapa incitament att informera och utbilda samhälle, invånare och näringsliv. Staten har även ett ansvar för försvaret, som är en central och stor riskfaktor vid exempelvis vindkraftsutbyggnad. Om etableringar innebär uppbyggnad av infrastruktur som kan användas av allmänheten bör staten överväga att sponsra projektören ekonomiskt. Staten bör ha mer fokus på cirkulär ekonomi.

⇒ *Den lokala och nationella nivån samt industrin har alla någon form av ansvar för att utveckla tillståndsprocesser och SLO. Den lokala nivån anses ha ansvar för att delta i processen. Industrin ses som juridiskt ansvarig och skulle exempelvis kunna ta fram standarder för tillståndsprocesser. Den nationella nivån kan se över skattesystemet och har även ansvar för försvaret, vilket är av betydelse vid vindkraftsprojekteringar.*

4.3 Bygdeutveckling genom långsiktigt och aktivt samarbete

Eftermiddagens sista workshop handlar om bygdeutveckling och långsiktigt aktivt samarbete mellan industri och lokalsamhälle. Workshopen inleds med kortare presentationer av *Terese Bengard*, verksamhetschef på Hela Sverigeska leva, och *Camilla Törnquist* som är kommunikationsstrateg på Zinkgruvan Mining.

Terese Bengard berättar om Krångede, en by i Ragunda kommun, Jämtland, som på 1930-talet blev en blomstrande ort med bostadsbrist som kallades för "Trångbo". Livskraften och tillväxten i byn kom av byggnationen av ett vattenkraftverk. Efter byggnationsfasen försvann jobben och med tiden de andra samhällsfunktionerna. Krångede utgör bara ett exempel av många vi ser i glesbygden i stora delar av landet. Bengard berättar vidare om samhällets behovstrappa, som jämförs med Maslows behovstrappa men identifierar stegvisa faktorer som behövs för att ett samhälle ska nå ett stadie av självförverkligande, med innovation, tillväxt, kreativitet och entreprenörskap.

Camilla Törnquist presenterar Zinkgruvan, Sveriges äldsta zinkgruva och Sveriges sydligaste underjordsgruva. Zinkgruvan arbetar tillsammans med Askersunds kommun i entreprenörsprogrammet Re:think som stärker näringslivets ekosystem i kommunen på lång sikt. Ambitionen och fokus för programmet är att det ska finnas arbetstillfällen och livskraft kvar i orten även när mineralerna har tagit slut. Törnquist berättar vidare om hur SLO är en vedertagen metod inom företaget och hur de regelbundet genomför undersökningar för att identifiera värdeskapande åtgärder.

⇒ *Industrins åtgärder för att skapa värden i lokalsamhället behöver vara långsiktiga och generera nytta även efter det att industrin har stängt ned eller lämnat orten.*

Tankar från borden: Ta fram ett koncept för ett värdeskapande samarbete mellan industri och lokalsamhälle

Frågeställningen diskuteras av arenans alla deltagare runt borden. Syftet med konceptet måste enligt deltagarna vara att det skapar fördelar för både industri och lokalsamhälle. Det kräver systematiskt arbete över sektorsgränser. Konkreta förslag på hur ett värdeskapande samarbete kan se ut är:

Undersök och lyssna. Utför en intressentanalys för att kartlägga alla intressenter och deras respektive behov och för att skapa meningsfulla insatser och partnerskap. Lyssna, värdera, föreslå, genomför i den ordningen. Värdera delaktighet.

Bidra till kompetenshöjning. Möjliggör utbildning efter behov. Värdera kunskapsdelning.

Skapa levande, attraktiva samhällen. Levande, attraktiva samhällen ger ett gott liv. Ge boende en meningsfull fritid, och skapa engagemang och sysselsättning för arbetstagares medföljande familj. Ekonomisk sponsring till ungdomsidrott, som en ny häst till ridskolan. Finansiera relevanta lärlingsprogram på gymnasiet.

Öka platsvarumärket. Öka platsvarumärket genom att till exempel bygga infrastruktur som kan ge mervärde framöver, och genom att leverera

många olika sorters kapital – finansiellt, socialt, natur-, infrastruktur- och mänskligt.

Öka tilliten och arbeta långsiktigt. Involvera kommunen för att hantera maktbalansen mellan stor industri och lokalsamhälle.

Engångsinsatser behöver följas upp, tas ansvar för. Samtidigt bör man vakta på att inte till exempel skolor blir beroende av ett företags framtida vinst, utan bygga upp insatser som kan finnas självständigt från företaget.

Ändra ersättningsregler. Se till att pengar går tillbaka in i kommunen och används för att stärka samhället. Det finns behov av infrastruktur för att möjliggöra mottagande och förvaltande av bygdepeng, något som måste byggas upp i förväg. Beakta även lönevägning, så att invånare inte tvingas välja jobb i industrin framför samhällsbärande tjänster.

Skattesystemet. Fastighetsskatt bör stanna i kommunen där etableringen sker.

⇒ *Ett värdeskapande samarbete mellan industri och lokalsamhälle behöver bygga på delaktighet. Industrin kan bidra till kompetenshöjning och levande samhällen genom ekonomisk ersättning eller ett reformerat skattesystem. Samarbetet behöver vara långsiktigt samtidigt som offentlig service inte bör bli beroende av ett företags framtida vinst.*

5. DIALOG OCH VÄRDESKAPANDE: STUDIEBESÖK MED BOLIDEN MINERAL AB

5.1 Utvecklandet av Sidtjärn, Boliden

Deltagarna på arenan tas med till Boliden där det ges en presentation av samhällets historia och framtida planer. Anders Forsgren från Boliden AB berättar om hur första malmfyndigheten hittades år 1924. Marken som ägdes av Margareta Lundberg såldes mot att företaget skulle anställa och sysselsätta byinvånarna under tiden malmbrytningen var aktiv. Fram till 1965 var samhället ägt och styrt av Boliden AB. Därefter övergick skötseln till Skellefteå kommun.

Forsgren förklarar hur det finns en känsla av att ha blivit övergiven hos Boliden invånarna och att Boliden AB idag arbetar tillsammans med Skellefteå kommun för att ge tillbaka lokalsamhället och stärka relationen.

Maria Bergvall, landskapsarkitekt på Ecogain AB tillsammans med Berit Wihlborg, chef för fritidsgården berättar om Boliden AB:s pågående projekt med att utveckla Sidtjärnområdet. Området kring Sidtjärn planeras att utvecklas till en tydlig mötesplats för boende i Boliden men även som ett besöksområde för invånarna i regionen. Vidare beskriver Bergvall och Wihlborg hur projektet planeras utföras tillsammans med lokalsamhället genom alla projektskeden, från idéutveckling till byggnation och förvaltning.

5.2 Långdalsgruvan

Vid Långdalsgruvan berättar Bolidens anställda om efterbehandlingen av Långdalsgruvan och rivningen av dammvallen. Andreas Vallmark, utvecklingsingenjör på Boliden AB, berättar hur Långdalsgruvan var i drift mellan 1967 och 1999. När gruvan stängde var rivningen av en dammvall en viktig aspekt i områdets efterbehandling. Vidare berättade Isabelle Lundberg, utvecklingsingenjör nedlagda gruvor hos Boliden AB om framtida planer för Långdal. Området ska utvecklas till en av Bolidens Hållbarhetsparker där allmänheten bjuds in för att lära sig om gruvdriften,

efterbehandlingen och den omgivande naturen. Det finns även planer på att utveckla det tidigare kontorshuset vid älvens strand till att innehålla utställning och besökscenter.

6. LÄRDOMAR OCH MEDSKICK

Samverkansarenans bredd av aktörer var förmodligen dess främsta styrka. De målsättningar som kommunicerades med deltagarna var att:

- alla ska bidra med egna perspektiv och efteråt ta med sig nya metoder och lärdomar att tillämpa i det egna arbetet,
- vi gemensamt tar fram budskap till politiken och andra aktörer med inflytande gällande vad som kan förbättras,
- vi utformar slutsatser och medskick till Vinnova inför framtida insatser inom socialt hållbar industri.

Förhoppningen är att deltagarna fick med sig nya idéer och tankar att tillämpa i det egna arbetet. Resultatet av utvärderingen talar för det. Budskap till aktörer med inflytande har presenterats och sammanfattats löpande i rutorna i denna rapport. Dessa slutsatser presenteras också i samlad form i avsnitt 6.1. Medskick till Vinnova lyfts i avsnitt 0.

Slutrapporten avslutas med reflektioner om eventuella framtida samverkansarenor i avsnitt 6.3 samt avslutande ord från förstudieförfattarna i avsnitt 6.4.

6.1 Sammanfattande budskap

⇒ Vinnova vill utveckla sitt arbete med socialt hållbar industri och välkomnar inspel.

⇒ Den socialt hållbara industrin är sammanlänkad med samhällsutvecklingen. Bildning och bostadsstandard är av lika stor betydelse som fabrikslokalerna.

⇒ Strävan efter en SLO kan hjälpa till att mildra markkonflikter, uppnå mer hållbara resultat, minska kostnaderna och spara tid i tillståndprocessen.

⇒ Innovationssystemet kan bidra till SLO genom verktyg för dialog och platsspecifik kunskap samt sociala satsningar.

⇒ Det finns flera exempel på internationella industrier som har ett stort fotavtryck i landskapet men som ändå lyckats skapa värden för lokalsamhället.

- ⇒ Ett arbete med medborgardialog och invånarnas stolthet i fokus har varit viktigt för Skellefteås väg från stillastående invånarantal till kraftig tillväxt och nyindustrialisering.
- ⇒ Arbetet med samhällsomställningen kan stärkas av SLO. Det krävs satsningar i lokalsamhället, en förmåga att på ett sakligt vis hantera de planetära utmaningarna samt inrättande av ett nationellt kompetensråd.
- ⇒ Även om det finns ett behov av att utveckla helt nya arbetssätt kring inkludering och dialog, behöver en rad målkonflikter hanteras här och nu inom tillståndsprocessen. Samrådet är betydelsefullt och kan minska kompletteringskrav för verksamhetsutövaren och påvisa möjliga synergier mellan intressen.
- ⇒ Samråd är av stor betydelse för såväl verksamhetsutövaren som andra intressenter. Den som vill etablera en verksamhet bör vara transparent och sprida kunskap, vinnlägga sig om ett brett deltagande i samrådsprocessen och bygga långvariga relationer med lokalbefolkningen.
- ⇒ Samrådsprocessen kan utvecklas för en högre grad av SLO exempelvis genom att projektörer nyttjar existerande lokala arenor vid samrådet och genom att neutrala certifierade samtalsledare införs. Vidare är åtgärder för att utjämna maktobalans mellan projektör och övriga intressenter samt ekonomiska incitament av betydelse.
- ⇒ Den lokala och nationella nivån samt industrin har alla någon form av ansvar för att utveckla tillståndsprocesser och SLO. Den lokala nivån anses ha ansvar för att delta i processen. Industrin ses som juridiskt ansvarig och skulle exempelvis kunna ta fram standarder för tillståndsprocesser. Den nationella nivån kan se över skattesystemet och har även ansvar för försvaret, vilket är av betydelse vid vindkraftsprojekteringar.
- ⇒ Industrins åtgärder för att skapa värden i lokalsamhället behöver vara långsiktiga och generera nytta även efter det att industrin har stängt ned eller lämnat orten.
- ⇒ Ett värdeskapande samarbete mellan industri och lokalsamhälle behöver bygga på delaktighet. Industrin kan bidra till kompetenshöjning och levande samhällen genom ekonomisk ersättning eller ett reformerat skattesystem. Samarbetet behöver vara långsiktigt samtidigt som offentlig service inte bör bli beroende av ett företags framtida vinst.

6.2 Medskick till Vinnova

En viktig målsättning för samverkansarenan var att utforma medskick till Vinnova inför framtida insatser inom socialt hållbar industri. Här presenteras några möjliga uppgifter för myndigheten. Sammanställningen baseras på förstudien samt denna slutrapports sammanställning av arenans presentationer och diskussioner.

- Utbildning i hur man arbetar med social hållbarhet som fortlöpande process under en investerings hela livstid, från planeringsstadiet genom hela verksamhetens livstid, till och med efterbehandlingen.
- Stöd i hur man kan använda klarspråk för att alla aktörerna ska ha reella möjligheter att förstå och ta till sig information om verksamheter och därmed kunna påverka samt för att förebygga spridning av felaktiga uppgifter.
- Upprättande av ett forum om sociala satsningar, för lärande och erfarenhetsutbyte mellan aktörer från olika branscher.
- Metodstöd till gedigna intressentkartläggningar som ger platsspecifik kunskap och stöd till undersökning av kumulativa effekter.
- Vägledning i kulturell kompetens, så att företagen kan förberedas på att möta alla grupper i samhället.
- Kompetensutvecklingsinsatser och medel till kommuner vid stora etableringar.
- Behovet av likvärdiga samrådsprocesser lyfts av nästan samtliga deltagargrupper. Detta kan införlivas genom neutrala, ackrediterade samtals- och projektledare, samt genom nationella riktlinjer, vägledning eller praxis för hur ett bra samråd ska se ut. Vinnova kan bidra med stöd i att ta fram en vägledning (se även avsnitt 6.4).

6.3 Vägen framåt för samverkansarenan

Samverkansarenans arrangörer tillika författarna av denna slutrapport är mycket tacksamma över det aktiva deltagandet och de många medskick som arenan medfört. Utvärderingen visar att det finns ett intresse av att delta igen om samverkansarenan arrangeras på nytt. Med anledning av det intresset presenteras nedan två reflektioner avseende arenans fortsatta utveckling:

1. Samverkansarenans bredd av aktörer var förmodligen dess främsta styrka. Detta återspeglas även i utvärderingen och bör vara en viktig utgångspunkt även för eventuella framtida samverkansarenor. Att bygga vidare på bredden av aktörer kan också innebära att arenan i sig samarrangeras av aktörer med motstående intressen. Den typen av samarrangemang torde möjliggöra ytterligare bredd bland deltagare och säkerställande av att innehållet förblir relevant för fler. När det gäller antalet deltagare vore det positivt om framtida samverkansarenor lockade något fler, vilket kan uppnås exempelvis genom att skicka ut inbjudan ännu bredare. Samtidigt kan den förhållandevis lilla skalan ha varit en styrka som bidrog till interaktion deltagarna emellan. Deltagares roller inom sina olika organisationer har även en inverkan på detaljeringsgraden i diskussioner och möjliga följd effekter av arenan. Att deltagarna arbetar med inkludering och värdeskapande till vardags kan stärka konkretionen i diskussioner men för att få till vissa förändringar och överenskommelser kan framtida arenor gynnas av att bjuda in deltagare med viss rådgivning.
2. Överlag utvärderades arenan positivt avseende upplägg, format och program. Många uppskattade bredden av diskussioner och rotationen mellan bord så att deltagare uppmuntrades att prata med olika personer under hela arenans första dag. Samtidigt passade inte formatet alla och vissa diskussioner samt presentationer blev korta och för översiktliga. Inför framtiden föreslås att avgränsa temat ytterligare för att möjliggöra vidare fördjupning och konkretion. Fördjupning kan exempelvis innebära mer tid för konkret case-arbete eller utbildning i handfasta verktyg.

6.4 Avslutande ord från förstudieförfattarna

Eva Alfredsson och Scott Cole författade förstudien och deltog under samverkansarenan. De drog efteråt följande slutsatser:

1. Att det finns en stark vilja från företag och andra aktörer att bidra men att det saknas kunskap om hur man gör det på bästa sätt. Det behövs en vägledning.
2. Det finns många lågt hängande frukter som med stöd skulle kunna skördas och generera stora nyttor.
3. Befintlig tillståndsprocess har en god grundläggande struktur (även om den också har förbättringspotential) men med substantiella kvalitetsbrister avseende samrådet. SLO-processen föreslås komplettera tillståndsprocessen för att dess intentioner ska materialiseras.

Alfredsson och Cole såg framför sig att det nu behöver tas fram en vägledning för hur en lyckad samrådsprocess kan se ut, utifrån SLO. För att åstadkomma en sådan behöver ett antal steg tas. För det första behövs en behovsanalys, vilket samverkansarenan kan fungera som. Sedan behöver det undersökas vilka vägledningar som redan finns på plats (exempelvis från Naturvårdsverket eller länsstyrelser). Därefter bör en gapanalys genomföras för att identifiera brister i dag. Avslutningsvis bör ett konkret förslag tas fram. Samtliga av dessa steg bör granskas eller genomföras av en konstellation av relevanta aktörer.

Alfredssons och Coles hypotes är att nyttorna med en mer verksam process vida överstiger kostnaderna – särskilt om en god vägledning finns på plats. Författarna av denna slutrapport, verksamma vid Ecogain, instämmer.